

LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERL. OOST-INDIË.

De invloed van Loewoe op Midden-Celebes,

door Dr. N. ADRIANI,

afgevaardigde van het Nederlandsche Bijbelgenootschap.

Het thans zoo zwakke en vervallen rijk Loewoe, is eenmaal de machtigste staat van Midden-Celebes geweest; al wat op Midden-Celebes ten O. van het Centraal gebergte ligt, heeft het tot zijn grondgebied gerekend. Op het Z. O. schierland van Celebes maakt het ook thans nog voor de grootste helft aanspraak.

Zonder twijfel is Loewoe een der oudste rijken van Celebes en het stamland der Boegineezen. Dr. Matthes zegt in de eerste bladzijden van zijne Verhandeling „Over de Bissoe's of Heidensche Priesters en Priesteressen der Boegineezen”, wier soortgelijken thans nog bij alle Toradja-stammen gevonden worden, dat deze lieden „voornamelijk afkomstig zijn uit het Boegineesche rijk Loewoe”. Volgens de legende is dit rijk gesticht door *Batara Goeroe*, den Zoon van den Oppergeest der Bovenwereld, *Sangkoeroe-wira*, en bevolkt door de kinderen die hij kreeg bij *We Njilitimo*, dochter van den Oppergeest der Benedenwereld, *Goeroe ri Sëlëng* (Goeroe ri Sëlam) en verder door de kinderen van Batara Goeroe's slaven en Njilitimo's slavinnen. Batara Goeroe's kleinzoon is de beroemde sageheld *Saweri-Gading*, wiens kleinzoon de eerste vorst (Datoe) te *Palopo*, de hoofdstad van Loewoe, was.

Met Batara Goeroe, We Njilitimo en hunne afstammelingen staan de Bissoe's dan ook nog in voortdurende betrekking en wanneer zij door hen bezielde zijn, bedienen zij zich van een ouderwetsch Boegineesch, dat in vele opzichten overeenkomt met het Boegineesch der La Galigo-poëzie, waarin Batara Goeroe's verblijf op aarde en de lotgevallen zijner nakomelingen bezongen worden en dat dus wel in Loewoe zal ontstaan zijn. Saweri Gading, zeggen de Loewoeërs, is niet gestorven, maar waakt nog steeds over Loewoe.

Dat Wadjo ook van uit Loewoe is bevolkt, vermeldt de legende die Dr. Matthes in het 1^e deel zijner Boegineesche Chrestomathie heeft uitgegeven.

Met den Datoe van Loewoe waren van ouds de vorsten van Sigi, Paloe en Parigi door bloedverwantschap verbonden. Van het bewustzijn dezer verwantschap getuigt de legende, medegedeeld door den Heer Alb. C. Kruijt, in Jaargang 1898, bl. 19 van dit Tijdschrift, volgens welke de vorsten van Sigi, Parigi, Wotoe en Todjo broeders waren van Saweri-Gading; hun aller Vader is dan de Toradja'sche Lasaco, de op aarde nedergedaalde God. Van de uitgebreidheid van Loewoe's invloed getuigt ook het verhaal op bl. 439 en 455 van Jaargang 1898 van dit Tijdschrift, hetwelk vertelt dat Saweri-Gading en zijn broeder het land gingen bereizen. Van Z. naar N. gaande, trok Saweri-Gading het land door en kwam eerst te Parigi, waar men in de nabijheid der hoofdstad nog de plek toont waar hij zijne hanengevechten hield. 't Is een stuk gele aarde, bij een ouden waringin-boom, waarop geen gras groeit. De plek draagt den Boegineeschen naam *tana bangkala* "opgehoogde plaats voor hanengevechten"; men heeft er een heilige vrees voor. Een der palen van het huis van den vorst (maradika) van Parigi is eveneens van

Saweri-Gading afkomstig; hij heeft dien van het Meer meegenomen naar Parigi. Toen eenige jaren geleden de hoofdstad van Parigi is afgebrand, is die paal gespaard gebleven, zeggen de Parigiërs. Van Parigi is Saweri-Gading naar Paloe gegaan en daar trof hij zijn broeder aan, die van Loewoe uit, om de Zuid langs de kust was gevaren. Dat Saweri-Gading's reis ook den Toradja's goed bekend is, blijkt uit den naam van het Pebato-dorp *Sawimo-jokoe*, een wisselwoord voor *Sawiri-Gadi* (Toradja'sche uitspraak), dat zijn naam te danken heeft aan dezen held, die het op zijne reis heeft aangedaan.

De oudste en machtigste vasal (*palili*) van Loewoe was het rijk *Wotoe*, dat thans deel van het rijk uitmaakt. Door Wotoe zijn ook de Toradja's onderdanen van Loewoe, want Wotoe moet het eerst de moederstammen der Bare'sprekende Toradja's, de *To Lage* en de *To Onda'e*, hebben overwonnen. Dit blijkt hieruit, dat deze twee stammen de eenige zijn, die telkens binnen een bepaald aantal jaren een slaaf moeten opbrengen, regelrecht aan Wotoe; vandaar worden die slaven naar Palopo gebracht. Slaven nu zijn de typische schatting die aan overwonnenen wordt opgelegd. De andere stammen brengen wel was, geklopte boomschors, rijst, geitenhaar en witte kippen op, maar geen slaven. Hunne huldegescenken brengen zij naar *Lamoesa*, het landschap aan den Z.-oever van het Meer, waar de verschillende wegen samenkomen op den weg over den bergpas *Takolekadjoë*, waarlangs men de waterscheiding tusschen de golf van Bone en de Tominibocht overtrekt. Dit Lamoesa is van ouds het terrein waarop Toradja's en Loewoërs elkaar ontmoeten. De adat wil, dat de gezanten van Loewoe niet verder komen dan dit land, waar aan den Z.-oever van het Meer, te *Landea ndopo*, vaste verblijven voor hen worden onderhouden. Dat zij dit

gewoonte-voorschrift in de laatste jaren hebben overtreden, is eene aanmatiging die hun van de zijde der Toradja's zeer kwalijk is genomen.

Het hoofd van Lamoesa, dat de schatting der overige stammen (behalve Lage en Onda'e) voor Wotoe en Palopo int, heeft van den Datoe den titel *karadja* gekregen. In Onda'e heeft Loewoe het hoofd van *Tando mbeaga* tot zijn *karadja* benoemd: tot hem komen de boodschappen van den Datoe aan de Toradja's ten N. van het Meer en hij zorgt dat ze verder gebracht worden.

Toen Wotoe door Palopo werd overwonnen, kwamen vanzelf de vasallen van Wotoe ook onder Palopo; dit waren dus Lage en Onda'e. Toen vandaar uit het stroomgebied van de Posso werd bevolkt, namen de verhuizenden de herinnering aan hunne onderworpenheid aan Loewoe mede en toen zij zich tot afzonderlijke stammen hadden ontwikkeld, eischte de Datoe ook van hen hulde, maar slaven kon hij niet vragen, daar deze stammen niet meer konden gerekend worden overwonnen te zijn. (Alb. C. Kruijt „Het Stroomgebied van de Tomasa-rivier“, Tijdschr. Aardr. Gen. 1899).

Wotoe is thans een deel van het rijk Loewoe; het heeft evenals de andere staten waaruit Loewoe bestaat, zooals Waiboenta, Torá, Lewonoe, Loembewe, Oesoe, een vertegenwoordiger van den Datoe in zijne hoofdplaats. Waarschijnlijk zijn al deze staten oorspronkelijk vasallen, die zich, wellicht door den Islám aan te nemen, tot den rang van bondsstaten hebben opgewerkt. De geheele statenbond zit zeer los in elkaar, daar de krachtige hand die ze bijeen moet houden, ontbreekt. De Datoe is een speelpop van den Rijksraad en meer een levende djimat, die met de *gaukang's* (rijkssieraden) het bestaan des Rijks waarborgt, dan een regeerend vorst. De verhouding van

Palopo tot de bondsstaten is doorgaans zéér gespannen; Wotoe is zeer dikwijls weerspanning en Palopo heeft de macht niet daar steeds zijn gezag te doen gelden. Ook Waiboenta staat telkens op en Palopo heeft geen ander middel om zijn gezag te handhaven dan den eenen stam tegen den anderen op te zetten, waardoor het aan beide partijen zijne zwakheid openbaart en natuurlijk bij de winnende partij aan gezag inboet, wat het bij de verliezende mocht gewonnen hebben. Zoo kwamen in het vorige jaar gezanten van Waiboenta bij een Bare'e-sprekenden stam, om hem te overreden zijne huldeblijken niet meer door Wotoe, maar door Waiboenta den Datoe te doen toekomen. Van zulk eene verandering wilden de conservatieve Toradja's niets weten, en de zaak bleef bij het oude; maar zeer waarschijnlijk droeg de Datoe of de Rijksraad van Palopo kennis van dit plan en was de toeleg om Wotoe te vernederen, al was het te voorzien, dat Wotoe zich zoo iets niet zou laten welgevalven. In zulke gevallen moeten de Toradja's doorgaans het gelag betalen, maar daarvan trekt zich het bestuur te Palopo nimmer iets aan, want iets te doen in het belang dier verachte varkensvleescheters, dat is nog nimmer in de gedachte van eenig Palopo'sch bestuurder opgekomen.

De sinds onheugelijke tijden bestaande vijandschap tussehen de Bare'e-sprekende Toradja's en de To Kinadoe, die tot het rijk Mori behooren, wordt door Loewoe steeds levend gehouden, daar het gaarne Mori afbreuk doet, al is het gevolg ook dat de Toradja's ten N. van Wotoe voortdurend aan de wraaknemingen der Kinadoe's blootstaan en daardoor nooit vrede hebben. De Toradja's weten dan ook zeer goed dat al hunne snel-tochten door Loewoe worden goedgekeurd en daarom zeggen zij ook: wij zullen niet eerder ophouden met koppensnellen, dan wanneer de Datoe het verbiedt.

Het spreekt vanzelf dat Loewoe, 't welk steeds den eenen ongehoorzamen staat door den anderen laat straffen, niet in staat is te verhinderen dat twee zijner vasallen met elkaar oorlog voeren. Eerst wanneer ten minste één der beide partijen naar vrede verlangt, is Loewoe in staat hare voornemens te steunen. Een aan Loewoe onderhoorige stam kan door een buitenlandschen vijand jaar in jaar uit gekweld, verdrukt en beroofd worden, zonder dat er eenige kans is dat zijn heer te Palopo ook maar het minste tot zijne bescherming onderneemt. Zoo zijn reeds jaren lang de To Onda'e, die aan Loewoe onderhoorig zijn en de To Napoe, vasallen van Sigi, met elkaar in oorlog en nog in het afgelopen jaar is het tusschen hen tot een bloedig treffen gekomen. In April 1898 bevond zich een groot gezantschap uit Loewoe aan het Meer, dat eenige maanden te laat kwam. om de Commissie der N. I. Regeering, die in 't laatst van 1897 het Meer bezocht, daar te ontmoeten. Zij troffen daar ook een troep To Napoe aan, op weg naar Onda'e. Het hoofd der Loewoeërs wilde toen vrede stichten tusschen Onda'e en Napoe en bood den Napoeërs een slaaf aan, om dien in stukken te hakken. De To Napoe namen den slaaf aan en trokken af, maar kwamen twee jaar later opnieuw de To Onda'e aanvallen, bewerende dat het Loewoesche hoofd voor dien slaaf alleen hun aftocht voor dien éénen keer had bedongen. Daarop is een der hoofden van Lamoesa naar Palopo gegaan, om te vragen of de Datoe niet beschaamd was gemaakt, door dezen vredebreuk der To Napoe, m. a. w. of hij er ook iets aan denkt te doen, dat de To Napoe voor hunne trouwe-loosheid gestraft worden.

Het gebied van Loewoe omvat thans op Midden-Celebes, behalve het eigenlijke rijk, de Staten-bond langs de N. en O. kust der Bonegolf, alleen nog maar de Bare'e-sprekende

stammen en ook niet meer alle. De Vorst van Mori heeft de To Pada, To Pakambia en To Poe'oe mBana onder zijne macht en de To Ampana, To Lalaeo en To Tora'oe hebben zich een 130 jaar geleden een vorst gehaald uit Bone, wiens 7de opvolger thans te Todjo regeert. Zij gevoelden sinds lang niets meer van Loewoe's invloed en wendden zich liever tot Bone dat toen reeds als veel machtiger bekend stond. Toen het gezantschap, dat het verzoek om een vorst namens deze stammen moest overbrengen te Bone aan kwam, regeerde daar de vorst die tijdens zijn leven La Mopasosong Daliloeddin Abdoe'r Radjab Datoe Baringeng heette en na zijn dood i Matinroë ri Malimongeng, de 21ste vorst van Bone, die van 1749 tot 1775 heeft geregeerd. Zie van dit Tijdschrift Jaargang 1899, bl. 12.

De voornaamste oorzaak van Loewoe's verval moet wel gezocht worden in de opkomst van het rijk *Bone*. De 14de vorst van dat land, de bekende Aroe Palaka, die van 1660 tot 1696 heeft geregeerd, werd in 1668 door de O. I. Compagnie beleend met een uitgestrekt grondgebied, als belooning voor de diensten die hij tegen de Makassaren had bewezen. Onder zijne opvolgers nam de macht van Bone zéér toe, zoodat het gedurende de 18de eeuw het machtigste rijk van Zuid-Celebes was. De Toradja'sche overlevering spreekt ook van krijgstochten der Boneërs in de Toradja-landen. Op een dezer tochten moeten zij zelfs tot in het gebied der To Lage zijn doorgedrongen; dit kan een 200 jaar geleden zijn. Deze tocht moet òf op verzoek van Loewoe hebben plaats gehad, om Lage te tuchtigen en dan bewijst hij dat Loewoe daartoe zelf geen macht meer had, òf hij is buiten Loewoe om geschied en dan blijkt er uit, dat Loewoe zich een inval van Bone in zijn grondgebied moest laten welgevallen. Zie het reeds

boven aangehaalde „Stroomgebied der Tomasa-rivier”, bl. 17 van den overdruk.

Vroeger zijn ook de To Mori vasallen van Loewoe geweest; de Loewoeërs beweren dat zij het ook thans nog zijn. De Morische Vorst spreekt het ook niet tegen, maar het is zeker dat hij niet meer van plan is te voldoen aan zijne verplichtingen tegenover Loewoe, die hem o. a. noodzaken 4 slaven op te brengen, een bewijs dat Loewoe ook op Mori een oud recht van verovering heeft. Loewoe houdt zich nog steeds bezig met plannen om den weerspannigen vasal tot erkenning zijner macht te brengen, maar het durft thans Mori niet meer aangrijpen. Zie Alb. C. Kruyt „Het Rijk Mori”, Tijdschr. Aardrijksk. Gen. 1900, bl. 18 van den overdruk.

Alleen bijgeloof en conservatisme doet de Toradja's nog trouw blijven aan Loewoe. Den heer zijner voorvaderen behoort men als heer te erkennen en tegen hem op te staan is een zware zonde, die door allerlei onheilen en landplagen zal gestraft worden. De gezantschappen die Loewoe telkens zendt, worden met bijgeloovige vrees behandeld. Wel klaagt men achter hun rug luid en bitter over hunne rooverijen, beboetingen en onbeschofte plagerijen en het geheele land is in rep en roer, wanneer de Loewoeërs tegen de aloude gewoonte verder dan Lamoesa de Toradja-landen binnentrekken, maar niemand durft hun iets in den weg te leggen.

Zijn deze gezantschappen vertrokken, dan blijft gewoonlijk alles bij het oude en de door hen achtergelaten bevelen worden weinig gehoorzaamd, tenzij ze met de plannen en inzichten der Toradja's zelf strooken. Geeft Loewoe aan een Toradja-stam het bevel om koppen te gaan snellen bij een anderen stam, met wien de Datoe eene rekening te vereffenen heeft, dan zal men niet nalaten deze gelegen-

heid om menschenhoofden machtig te worden, te gebruiken, want als de „heer” zelf gezegd heeft dat de tegenpartij schuld heeft, dan kan het niet anders of de stam, die in gehoorzaamheid aan den heer de ongehoorzamen gaat straffen, moet voorspoed hebben. Loewoe gebruikt de Toradja'sche adats in zijn voordeel en houdt daarmee de traditie van zijn heerschap levend. De gezanten, wier brutaal optreden de vreesachtige Toradja's imponeert, hebben door bangmakerij en grootspraak gemakkelijk spel met hen. Zoo geven zij hoog op van de kracht hunner toovermiddelen; om een geheel Toradja-dorp ziek te maken, behoeven zij slechts een *bate*, een langen stok, met eenige lappen er aan, in den grond te steken. Daarbij zijn zij gezanten van den Datoe, die in een paleis van zeven verdiepingen woont en wien geen Toradja kan zien, zonder er van te sterven. Dit alles geeft hun hoog aanzien, zoolang zij aanwezig zijn, maar daar Loewoe nog nimmer iets in het belang der Toradja's gedaan heeft, bestaat er geen werkelijk blijvende invloed van het Loewoesche bestuur, dat alles slechts zijn gang laat gaan, indien het maar erkend wordt heer der Toradja's te zijn en daarvan, behalve het aanzien, ook eenig voordeel kan genieten.

Al is Loewoe een geheel vervallen en verzwakt rijk, toch is het alles behalve een te verwaarloozen grootheid. Het mag bevreesdheid wekken, dat men dit eerst in den laatsten tijd is gaan inzien. Loewoe's macht en invloed zijn vroeger nooit voor belangrijk aangezien. Al berust de invloed van Loewoe op schijn en wordt hij alleen door bijgeloof en vrees in stand gehouden, hij is toch lang niet gering en op 't oogenblik nog volkomen voldoende om alles wat het Gouvernement op Midden-Celebes wil doen, tegen te houden. Loewoe zuigt zijne vasallen niet uit en onderdrukt ze evenmin, maar helpt hen ook nimmer tegen eenigen

onderdrukker of uitzuiger. Reeds jaren lang kwellen de To Napoe de To Pebato, die aan Loewoe onderhoorig zijn; de Loewoesche gezanten, die in November 1899 in het Pebato-land kwamen, waren daarvan geheel op de hoogte, maar zij hebben alles gelaten zooals het was. De onderhoorige stammen moeten vooral blijven in den toestand waarin zij zijn; elke verandering kan Loewoe's belangen schaden en die gaan boven alles. Van Loewoe kan nimmer iets ten goede der Toradja's verwacht worden.

In den laatsten tijd is Loewoe's invloed weder een weinig versterkt, door de vestiging van het Nederlandsch Gouvernement aan de Z.-kust der Tominibocht. De Toradja's zijn tot nog toe afkeerig van Nederlandschen invloed en zijn bij elke gelegenheid bereid om den Datoe van Loewoe tegen het Gouvernement uit te spelen. Gaarne geeft Loewoe den Toradja's dit gemakkelijke middel in de hand, om zich af te maken van wat hun niet aanstaat. De Loewoesche gezanten vertellen gewoonlijk nog heel wat meer, dan hetgeen hun ter overbrenging is opgedragen en hebben den Toradja's reeds lang ingescherpt dat de Datoe niets van de Hollanders wil weten. En zoo heet dan in den mond der Toradja'sche hoofden ook steeds de Datoe niet te willen, wat zij zelf niet willen. Zoo spraken zij indertijd tegenover den Zendeling-Leeraar Kruijt hun afkeer tegen het oprichten van scholen uit met de woorden „De Datoe van Loewoe wil het niet”. Komt de Controleur aan het Meer en zijn er Loewoeërs, dan durft hem geen Toradja rijst verkoopen; zijn zij er niet, dan ondervindt men nimmer moeilijkheden van dien aard.

Loewoe kan men nergens beter leeren kennen dan te Palopo zelf, maar tot nog toe is van Loewoe's werkelijke macht en van de wijze waarop het te werk gaat nog niets bekend. Al het land op Midden-Celebes dat buiten het

gezag van 't Gouvernement staat, ook het zuid-oostelijk schiereiland van Celebes, dat zeker voor de helft Loewoe's heerschappij erkent, is bij het Gouvernement onbekend en wat er van Palopo uitgaat door dit grootte stuk van Celebes, waar Loewoe met ijver intrigeert, om allen Gouvernements-invloed te weren, komt de Regeering nimmer te weten, zoolang zij niet op Palopo vertegenwoordigd is. Thans tracht het Gouvernement buiten Loewoe om invloed te krijgen op Midden-Celebes, van Posso uit, zonder iets te weten van hetgeen er uit Palopo wordt ondernomen om al het beoogde te doen mislukken. Te hopen dat dit vanzelf wel beter zal worden, is ijdel, daar Loewoe's invloed ruim en breed tegen dien der Regeering is opgewassen, en Loewoe zelfs van de vestiging van ons gezag heeft weten partij te trekken, om zijn invloed te versterken.

Nu het Gouvernement eenmaal op Midden-Celebes begonnen is, gaat het niet aan om deze volslagen onbekendheid met het willen en drijven van Loewoe te doen voortduren. Elke gegronde hoop op bevestiging en vermeerdering van onzen invloed moet worden opgegeven, wanneer men de tegenwerkende krachten nog niet heeft leeren kennen. Zoolang het Nederlandsch gezag op Palopo nog niet vertegenwoordigd is, zal men daar rustig door gaan met zich in niets aan dat gezag te storen en zal het werk van den vertegenwoordiger der Regeering aan de Z. kust der Tominiboet voor een groot deel onvruchtbaar blijven, daar het van den meest noodzakelijken steun is verstoken.

Van de grootste beteekenis zou het daarom zijn, indien de Regeering te Palopo een vertegenwoordiger had, die, zonder gezag uit te oefenen, de gangen van Loewoe zou kunnen bespieden en nagaan en omtrent den geheelen toestand van dezen Staten-bond het Gouvernement betrouw-

bare gegevens zou kunnen verschaffen. Een bezadigd, scherpzinnig en ervaren man, die de Boegineesche taal machtig is en die, al ressorteert hij onder het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden, door eene speciale regeling regelrecht met zijn ambtgenoot te Posso, die onder Menado ressorteert, zou kunnen correspondeeren, zou de plannen die de Regeering met Midden-Celebes heeft op een vaste basis brengen, terwijl er nu feitelijk in den blinde wordt gewerkt. De Regeering heeft thans te doen met eene macht, die zich in staat gevoelt haar te bestrijden en die daartoe vele middelen heeft; die macht te negeeren gaat niet aan; haar in vollen omvang te leeren kennen, hare sterkte en zwakte te weten, dat is, naar 't mij voorkomt het enige doeltreffende middel om haar met kans op welslagen tegemoet te treden.

Mapane bij Gorontalo, Januari 1901.